

A keletről nyugatnak tartó vándorlás „törvénye“.

Az ember természetében gyökeredzik, hogy mindenféle jelenségben a törvényszerűséget keresi. És az a furcsa, hogy minél kevésbé szabályszerűek holmi természeti folyamatok, annál inkább igyekszik az ész bennük szabályszerűséget fölfedezni. A legbonyolultabb valami az időjárás; össze-vissza hány minden rendet és azt küldi a nyakunkra, amit semmiképen sem vártunk és épen olyankor, mikor eszünk ágában sem volt. Már pedig épen az időjárást igyekszik szabályok közé szorítani a nép, amint a sok meteorologiai parasztreghula bizonyítja. Talán épen csak azért is törvényt akar róla, mert olyan bolondos a hideg meg a meleg, az eső és aszály, a szél és szélesönd váltakozása, mint a montekarlói játékasztalok játszmái, melyeket, miként tudva vagon, szintén ezer éles elme foglalt már „biztosan beváló“ szisztémákba. Pedig csak az az egy bizonyos bennük, hogy a banknak okvetlenül nyernie, a publikumnak pedig veszítenie kell.

Hát majdnem ilyen összevisszaságban megy az élő szervezetek, már t. i. az állatok és a növények ide-oda vándorlása, vagy talán helyesebben mondva: az élő lények ide-oda hurezoltatása a földgömbön. Mert bizony jó részüket maga az ember hurezolja szanaszét, hajón, kocsin és vasúton.

A hajók és vasúti sínek ép úgy szállítják az árúkat a ó-világból az újba, mint az új-világból az ó-világba. Ép úgy szállítanak északról dél felé, mint délről észak felé. Nagyon természetes tehát, hogy az

élő lényeket is nem egyetlenegy irányban hurezolja el, hanem szanaszét a szélrózsa minden irányában.

Csak egyes állatfajok évenként való rendez vándorlásának van határozott iránya: a vándormadarak nálunk ősszel délnek, tavasszal pedig északnak tartanak. De mi ma nem ezekről a rendszeres vándorlásokról, hanem az állatfajoknak bolygónkon való szétszivárgásáról szólnak.

A XIX. század első felében a természetfilozófusok már arról voltak meggyőződve, hogy az állatfajok elterjedésének határozott törvénye van, mely világtájak szerint intézkedik. Nevezetesen fölállították azt a tételt, hogy a szerves fajok csak kelet felől nyugat felé terjeszkedhetnek sikerrel. Előfordulhat ugyan ellenkező irányban való vándorlás is, de az ilyen szervezetek — az illető filozófusok szerint — kihalnak. Schleiden a negyvenes években értekezést irt erről a tárgyról és számos adatot halmozott össze, hogy ennek a törvénynek valódi voltát bebizonyítsa.

Kiterjesztette még az emberi népekre is és azt mondta, hogy a népvándorlások mindig csak akkor jártak az illető népekre előnnyel, ha keletről nyugatnak tartottak. A nyugatról keletre vándorló népek ellenben nem bírtak boldogulni.

Ez a hit a kelet-nyugati vándorlás egyedül boldogító voltában még ma is uralkodik a könyvekben. És épen azért tartom alkalomszerűnek, hogy vele foglalkozzunk, mivel épen néhány hó előtt is hivatkoztak rá előkelő amerikai bűvárok; sőt Európában, Németországban, pályadíjas munka is jelent meg, mely fönnen hirdeti, hogy a rovarfajok, melyek Európából kerülnek Amerikába, ott bol-

Az égő tanya.

— „A TERMÉSZET“ eredeti tárczája. —
Irta: Boér Miklós.

ki csak a magyar Alföld híres tanyáit ismeri, annak fogalma sincs arról, hogy milyen az erdős-bérczes vidékeknek egy-egy, az anyaközségtől távol fekvő parasztagazdasága. Egészen más a környezete, az alakja, a népe és népének jelleme. Amott a szilaj, rakoncziatlan természet nyilatkozik meg mindenben és mindenütt; itt a csöndes borongás, az erdők csodás költészete. Ott eszeveszetteen nyargal a süvöltő szélvész a nagy rónaság fölött s az útjába álló semmiségeket (hatalmas asztagok, kazlak, csűrök, pajták és félszerek azok különben) vad kedvteléssel kavargatja fel, tépázza meg és szórja szét; itt mély bűgással, nyögéssel, vergődve száll át a bérceken, melyek méltóságos nyugalommal az isteni erőnek e pajzánkodását észre sem veszik. Csak a titokzatos, rejtelmes mély völgy jajdul föl olykor, ha felséges kebelébe durván markol a dühöngő orkán és villámstorok pattognak a vén sziklabérczek aczélbarna testén...

És mennyi költészet, természeti bűbáj, lelket álmokba ringató ragyogás veszi körül a községtől vadonba szakadt tanyát és az ott pásztorkodó földművelő népet! Átöleli a zúgó nagy erdő örökös suttogásával, rejtelmesen tovaillanó testetlen árnyaival, dalos madaraival, pajzánkodó állataival. A nagy tisztás, melyen a tanya épületei úgy emelkednek, mint megannyi óriás kucsmagomba — rendetlenül szét-szórva — ritkán mutat valami nagy elevenséget. A tanyai élet alkalmazkodik a környezethez: nyugodt, csendes...

Ha a hajnali szürkület szétfoly az erdő fölött s a fülemle utolsó trilláit zengi a sűrű berekben, a juhakolból kiszáll az elsőnek fölébredt báránka nyugtalan mekegése. Megérezte már-már a keletről közelgő Napisten szemsugarának varázsát. Eleven természete megúnta a sötétséget; ott ólálkodik az akol szűk nyílásánál, hogy e csodálatos nagy hatalomnak sugarakban szétszűrődő testéből az első életadó falatot mohón lenyelje. Pajzán öröme gyúl s tánczra szökik apró lábaival, buta fejét pedig odanyomja az akol ajtajához, hogy kifeszítse azt sarkaiból és szaladjon, ugrándoza szökéljen az érkező, mindent éltető fény elébe... Az állatok a napsugarak misztikus zenéjére tánczolnak. Ha azoknak csodás szímfóniái nem zsonganak a légben, ha nem szívhatják magukba e titkos zene mámorát, ha meg nem részegülnek attól: elbágyadnak s aluszékonyan bandukolnak, vagy kedélytelenül álomra hullanak... Mikor a napsugarak, mint millió és millió aranyhúr, megrezdülnek a légben, átfolynak az erdő fölött, leszűrődnek a zöld lombátor apró nyílásain az erdő talajára: egyszerre ritmikus mozgásra ébred minden parány; az erdő egész társadalma megbomlik a pajkos jókedvtől. Lármás dalra gyujtanak a madarak, ezer tarka pillangó tánczol a színes virágokon; zümmögnek, zúgnak, pattognak a bogarak s az egész természet roppant szentegyháza egy illattal megtelt, zengő bálteremmé változik...

A tanya első eleven gyermekének fölsvalkodására a borjúk válasznak az istállóból s egy-egy juh béget a fél-szer alól... A boczik keservesen nézik azt az áthidalhatatlan tért, mely elválasztja őket a tehenektől; megnyaldosák szájuk szélét, előre nyujtják buta fejüket s rábódítenek haragosan a nyugodtan kérődző anyákra... Hiába minden lázongás! Oda vannak lánczolva a jászol gerendájához s csak távolról csapódik át az ínyesiklandozó tej-illat feléjük.

dogulnak ugyan, de az Amerikából Európába kerülők itt nem prosperálhatnak.

Ez a kérdés most már gyakorlati fontosságra jutott, mert épen a káros rovarok, egyéb állatok és gombák behurczolása Európába az amerikai kontinens felől fenyeget bennünket legjobban; és épen e miatt tisztán kell keresztüllátnunk az ellentétes érdekek hálozatán.

A stettini kertészeti egyesület pályadíjjal koszorúzta meg Krüger Lipót „*Insektenwanderungen*“ című 174 oldalas munkáját, mely 1899-ben jelent meg és melynek az a tendenciája, hogy az amerikai provenienciájú élő növényi produktumoknak ellenkezés nélkül való bebocsátást eszközöljön ki a német birodalomba.

A szerző többi közt azt állítja, hogy az amerikai Egyesült-Államokból káros rovaroknak Európába való behurczolása tulajdonképen semmi veszedelmet sem involvál, mert Európa és Amerika klimatikus viszonyai annyira eltérők, hogy az úvilágból esetleg hozzánk hurczolt bogárság itt Európában nem bir meghonosodni és elszaporodni. Okoskodásának koronáját teszi föl, mikor azt mondja, hogy eddig egyetlenegy gazdasági tekintetben jelentős rovart sem hurczoltak be Amerikából Németországba! Az ember csakugyan elcsodálkozik, ha ilyesmit olvas.

E szerint tehát a *filloxérát*, melyről a nyolcz éves kis gyermek is tudja, hogy kártékonyága az eddigi emberi történelemben rettentőség dolgában unikum, olyan rovarfajnak kellene tekintenünk, melynek gazdasági tekintetben semmi jelentősége sincsen. És írják ezt Németországban, mely évtizedek óta küzd ez ellen a rovar ellen és csak sok millió márkára rúgó foly-

tonos áldozatok árán bir valamelyest védekezni. Azután az alma- és körtefák veszedelmét, a *vértetüt* (*Schizoneura lanigera*), mely e gyümölcsfáknak jóformán olyan ellensége, mint a filloxéra a szőlőnek, Európa, akárki akármit mond is, mégis csak Amerikából kapta. Ami akáczaik *pajzstetve* (*Lecanium robinarium*), miként kiderült, szintén Észak-Amerikában honos, ahonnan az akácza is származik.

Már ezek a példák is bizonyítják, hogy Amerikából máreddig is kaptunk olyan veszedelmes káros rovarokat, melyeknek kártékonyágához képest az Európában honos káros rovarok merő ártatlanságok és hogy minden állítás, mely az Amerikából Európába való rovarbehurczolás veszedelmét nem létezőnek akarja tekinteni, az igazsággal homlokegyenest ellenkezik.

A *kolorádó-bogarat* is két ízben kellett irtani Németország krumplicsövényein, t. i. 1877-ben és épen rá tíz évre, 1887-ben. Szerencse, hogy ez a bogár vaskos, nagy állat és hozzá még nehézkes is. De hogy jól érezte magát Probsthain, Langenreichenbach és Dommitsch környékén és hogy el is birt ott szaporodni, azt abból a hivatalos apparátusból lehet megítélni, mely kiirtásához szükséges volt. Hogy kiirtása sikerült, ez épen annak a körülménynek köszönhető, hogy még az álczájának is földfeletti élete van és hogy szembetűnő nagy állat.

Már hogy az Egyesült-Államok klímája annyira elütő volna Európáétól, hogy az ottani állatok itt meg nem élhetnének, az tisztán mesebeszéd. Mert ha ez csakugyan állna, akkor megfordítva is kellene állani a dolognak, t. i. hogy az európai állatok, melyek az itteni klímához

Majd megrázzák mérgesen fejüket, mintha mondanák: Hej, nincs szabadság sehol e világon!.. Csak jönne már az a szép barna lány, aki előbb megsímogatja őket, megvakarja szügyeiket, megcsókolja nagy szemeiket s azután azt mondja:

— No, kis Rózsi, menj te legelőbb jóllakni. De azután ne akaratoskodj, mikor Józsi fülön fog, hogy: elég már!..

A szamár — a juh-vezér — is nagyot ordít az akolból, a kakas éleset kukorékol a félszer ülőjén s szárnycsapkodva néz körül bóbítás háremhölgyein, akik még mindig szárnyuk alá dugott csőrrel álmodoznak az édes kukoriczaszemekről. A gangos kakas azután nagyot nyújtózkodik, kiterjeszti szárnyait s beleröpül az ébredező világosságba... Ott van az igazi élet a fényben, pedig onnan leselkedik rájuk a szárnyas halál s az erdő sűrűjéből ott lepi meg őket a sunyi tolvaj, a lompos farkú rabló... A tanya udvarán még egyszer elkiáltja a hosszúra nyújtott ébresztőt, megcsattogtatja szárnyait s szörnyen bolondítja hiszékeny asszonyait, hogy valami jó falatot talált; annak adja, aki legelőbb oda tipeg az ő csalafinta beszédére... Röpködnek is egyenkint a jámbor tyúkok le az ülőről, ki a zöld gyepes udvarra, ahol a kakas föl-fölkap valami, nem is enni való dolgot s kotyog, mint a kotle a csibéknek, azoknak a bolond, hiszékeny jérezéknek... Tudom, hogy azután félrefordul s kikaczagja őket!.. A kendermagos, szép bóbítás jérece bezzeg oda sem ügyel a többire; szárnyal-lábal a tanyai kis ház ablakáig, felrepül annak parkányára s megkopogtatja az üvegtáblát. Benn megmozdul a szép Boriska s beczézetgető szeretettel szól ki kedvencz kis tojójához:

— Itt vagy már te arczátlan? Az elkezd kárálni s tempózik rettenetesen az ő kincsével, melyet minden reggel bead kedves gazdájának. Mikor kinyilik az ajtó, ügyet se vet Boriskájára, hanem fölugrik a puha ágyra s elhelyez-

kedik a meleg dunyhán. Az ám, ott tojik a kis „lotyó“ minden reggel egyet...

Most egyszerre megváltozik az egész tanya képe. A Boriska csicsergő nótája életre kelti az álmodozókat. A juhászbojtár, kampós botjával, résen áll az akol ajtajában, hogy no, mindjárt nagy lesz az öröm; mert a gazda sót hint a szép gyepszőnyegre... Mint hosszú sávok, tarkítják a zöld udvart a lisztel kevert só-vonalak. Bégetve, tánczolva pajzánkodnak már a báránycák a tanya udvarán, a juhnyáj is meg van fejve; azonnal indul a „sózásra“ s ki a legelőre. A kis béres el is indult már a tejelő jószágokkal; a jármos ökrök elő sem jöttek éjszakára s az egész vasárnapot az édes fűvű erdei legelőn töltik a legénybéressel s csak este jönnek haza, itthon is pihenni egyet a holnapi munkára... Rövid idő alatt ismét esendes a tanya környezete, csak a Boriska nótázása, a tyúkok kárálása és az erdő dalosainak édes csevegése hallatszik. A nagy lány a templomba készül s az egész napot a faluban tölti valamelyik jó rokonánál; ott mégis kellemesebb az ünneplés. Az öregek, szépen tisztába öltözködve, kiülnek az erdős környezet hűvös árnyékába s az „apjok“ előveszi a nagybetűs bibliát s fenhangan olvas: „Lukács evangyelioma, 11. rész. Krisztus tanítja az apostolokat imádkozni... stb.“ Az egész nap ünnepi foglalkozások között telik el. Csak a háziasszonyoknak van most is dolga; bizony, még ugyancsak forgozódnia kell a pattogó rózséláng körül, hogy jó vasárnapi ebéd készüljön. Nem is történik semmi nevezetesebb dolog egész nap az édes, csöndes kis tanyán.

*

Alkonyodik... A nap fényesen égő sugaraival hevesen visszatűz az erdős hegyekre. A tikkasztó hőségben minden állat és növény elbágyadt. A majorság pihegve, szárnyaszegetten tipeg szanaszét, vagy elnyújtózkodik a tanyai fák

vannak alkalmazkodva, nem bírának megélni Amerikában. Ámde a dolog úgy áll, hogy innen-onnan már igen tetemes része az európai káros rovaroknak kihurcolódott Amerikába és valamennyi nagyon jól érzi ott künn magát és szaporodik, meg terjeszkedik rettenetesen. Az észak-amerikai klíma tényleg olyan sokféle, hogy az európai összes klimatikus állapotoknak akadnak ott künn párjaik. A klíma dolgában a gombák sokkal kényesebbek, mint a rovarok és mégis azt látjuk, hogy még ezek is egyaránt megélnék ott és itt. Amerikából kaptuk a szőlő gomba-ellenségeit (az *oidiumot*, a *peronoszpórát*, *black-rotot*) a krumpli ellenségeit (*Peronospora infestans* és *Alternaria solani*). Európából Amerikába szintén kivándorolt sok gomba-ellensége a kultúrnövényeknek és azt látjuk, hogy mindezek azonképen mint a filoxéra, vértetű, sok pajzstetű, hesszeni légy stb. stb., ép úgy garázdálkodnak a tengeren túl, mint itthon minálunk. Az az állítás tehát, hogy az amerikai klimatikus viszonyok közt magukat jól érző állatok és növények az ó-világban nem bírának megélni, ismételjük, egészen a levegőből kapott és csak az a bámolni való az egészben, hogy akkor, amikor a mindennapi tapasztalat kézzel fogható módon épen az ellenkezőt bizonyítja, mégis akadnak még emberek, akik az efféle koholmányokat elhiszik. Amerikának tehát épen olyan érdekében áll az európai gazdasági ellenségek behurcolása ellen határain őrséget felláítani, mint ahogy Európának érdekében áll ugyanezt tenni Amerikával szemben.

Már most térjünk át tüzetesebben a keletről nyugat felé vándorlás „törvényére”. Van-e ilyen törvény? Vagy vannak-e olyan jelenségek, melyek alapján ilyen „törvény“-ről komolyan lehet beszélni?

Tényleg vannak olyan adatok, melyekből, ha az ellenkező adatokat nem veszi figyelembe, azt magyarázhatja ki az elfogult és felületes elme, hogy az élő szervezetek terjeszkedése csak keletről nyugatra irányulhat. Ámde, ha az ellenkező adatokat is a mérlegbe vetjük, akkor az az állítólagos törvény szétfoszlik, mint a kőd a napfénytől. Vegyük csak az ember elterjeszkedését a földön. Azok a népvándorlások, melyekről a mi történelmünk följegyzések alapján szól, igaz, nagyrészt keletről jöttek. Vagyis: Európa népessége Ázsiából jött Európába. Csakhogy ezt az egy tényt az egész földgömbre kiterjeszteni igazán furcsa logika. Az egészben annyi az igaz, hogy az emberfaj valószínűleg Ázsiában, valahol a Himalája közelében, vagy tőle nem messze keletkezett. Mikor már annyira elszaporodott, hogy szűk lett eredeti hazája, a kényszerűség rávitte a vándorlásra. Vándorolt azután nemcsak nyugat felé, hanem a szélrózsa minden irányában. Vándorolt kelet felé is és benépesítette a mai Kínát, Japánt, Szibéria keleti vég-széleit, sőt a mongol faj átvándorolt az amerikai kontinensre is és átfurmálódott indián típusú, északon tisztábban megmaradva mongolnak, a valószínűleg később átszarmazott eszkimók alakjában. A japánok az ázsiai szárazföldről vonultak mai hazájukba. Már pedig ezek a vándorlások tisztán nyugatról keletre, tehát az említett törvényt el-ellenkező irányban történtek meg és mégis tagadhatatlanul sikeresek voltak, mivelhogy úgy a kínaiak, mint a japánok és az amerikai indiánok évezredek óta boldogultak hazájukban és speciális kulturális viszonyokat is teremtettek.

(Polyt. köv.)

Sajó Károly.

árnyékában. Az erdő madarai nem tudnak dalra hevülni; valami erős hatalom leszorított minden hőséget a földhöz, amelyből szintén áradozik a melegség s e szokatlan állapot a máskor hűs erdő lakóit megzavarta. Nem tudják, hogy mi a bajuk s bágyadt testükben valami érthetetlen változást éreznek. Fáradtak, lomhák, betegek... A hegyi lakók előtt e légköri változás egy közelgő nagy vihart, égiháborút, jégesőt jelent. Ezt az állatok is előre megérik s a csordákban, nyájokban legelésző jószágok nyugtalanok s a közelben lévő akolba húzódnak, vagy istállójukba haza „bogaraznak”. A bogarazó szarvasmarhák a népdalban is záport jóslóknak:

„Bogázzik a Csákó,	Záport önt a felleg,
Bogázzik a Bojtos;	A hambár megázik;
Az én babám kendője:	A rózsám kis kertjébe:
Tulipántos, rojtos.	Lilium virázzik...”

De vannak ám a hegyi lakóknak az állatokon kívül más viharjelző természeti jelenségeik is... Az erdő ilyenkor távolról tompán zúg, morajlik; a mély völgyekből ködgomolyok emelkednek; az erdőből átható erős illat folyik szét, a *leveli békák* a lombos fákról kiabálnak; a hegyi patkok mentén a szitakötők, szunyogok s más röpködő bogarak seregestől nyugtalanok stb. A természet talán az ő érzékenyebb szerveiknek adta meg azt a tulajdonságot, hogy nagyobb jelenségeinek készülődését, közeledtét jól előre felfogják, megérezzék...

A nap már nem látszik a tanya udvaráról régen, de a nyugati égbolt peremének piros sávjai még mindig arról tanuskodnak, hogy nem bukott alá a föld körének túlsó ívébe. De azért már esteledik. Az erdőség mély völgyei elsötétülnek, a madarak rendre-sorra teljesen elnémulnak s a zöldlombú fák védő sátra alatt pihenésre ülnek. A füle-

müle csattog egyet-egyét a berekben s szörnyű ellentéteül az ő édes trilláinak — a tavi békák koncertje zengi be a tanya környékét, a mely még egynéhány percze ismét megélnékül. Hazajöttek a jószágok; mindenki végzi kötelességét s azután bágyadtan álmra dől...

Az erdő távoli zúgása percze-percze hangosabbá válik; a bérezeken pillanatonként kigyúl az ég tűzostora s fehér fénybe vonja a fekete erdőt. A rejtelmes lombzúgás jelzi, hogy a szél is megérkezett; előre kergette a távol morajló vihar. A tompa zúgásba most már hatalmas dörrenések hosszú bűgása vegyül s alig egy negyedóra alatt az orkán bömbölése riadozik át a rengetegen. A pokoli sötétet az egyre pattogó villám világítja meg rémesen s akkor esodálatos színekben látjuk tolongani a Jupiter Pluvius habos foszlányokban kavargó felleg-toilettejét. Felséges és rettenetes kép ez!...

Egyszerre nagy esőcseppek hullanak a fák leveleire s néhány pillanat alatt zuhogó zápor, fellegszakadás vad áradata lepi el az egész környéket. Nagy lángostorokban esattognak a villámok, az örült orkán vadul tánczoltatja az erdő óriás fáit s a kis hegyi erek szilaj rohanással jajgatva, sírva törtetnek a mély völgy ölébe. Az Isten bős haragja ítéletet tart a nagy, a végtelen természet egy kis csücskében... Azt hinné a parányi ember, hogy az egész világ tudomást szerez a természet e rettenetes csatározásáról s pedig — néhány kilométer távolságban — a kék ég mélységéből szeliden mosolyog a hold s poétikus fénybe vonja a virággillatos mezőt, az alvó falut s a lágyan sutogó erdő-ségeket...

Most hatalmas lángkigyó hasítja át a levegőt, óriás dörrenés riadozik nyomában, fojtó kényszag terjeng a környezetben s egy pillanat alatt tűznyelvet öltöget a tanya... A boldogság szelid kis tanyája ég!... Benn lámpa világol és — imádkoznak...